

УДК 37.016
ББК 74.263
Д18

Даніліна І. В.

Д18 Уроки позакласного читання. 4 клас. — Х. : Вид. група «Основа», 2016. — 111, [1] с. — (Серія «Початкова школа. Мій конспект»).

ISBN 978-617-00-2691-0.

Посібник містить докладні розробки уроків позакласного читання у 4-му класі (17 уроків на рік), складені відповідно до вимог оновленої навчальної програми для ЗНЗ із навчанням українською мовою (у редакції 2014 р.) та змісту чинних підручників.

У додатку подано дидактичні матеріали до уроків для копіювання (тексти творів, картки, опорні таблиці, схеми, кросворди тощо).

Зручний формат та поля для записів дозволять творчому вчителю, користуючись запропонованим у посібнику матеріалом, скласти власні плани-конспекти уроків курсу.

Для вчителів початкової школи.

УДК 37.016

ББК 74.263

Навчальне видання

Серія «Початкова школа. Мій конспект»

ДАНІЛІНА Інна Володимирівна

УРОКИ ПОЗАКЛАСНОГО ЧИТАННЯ.

4 КЛАС

Головний редактор *Ю. С. Бардакова*

Редактор *О. В. Грабар*

Відповідальний за видання *Ю. М. Афанасенко*

Технічний редактор *О. В. Лебедєва*

Коректор *О. М. Журенко*

Підписано до друку 19.04.2016. Формат 84×108/16.

Папір газет. Друк офсет. Гарнітура Шкільна.

Ум. друк. арк. 7,0. Замовлення № 16-04/18-05.

ТОВ «Видавнича група «Основа»
61001, м. Харків, вул. Плеханівська, 66
тел. (057) 731-96-33

e-mail: office@osnova.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2911 від 25.07.2007 р.

ISBN 978-617-00-2691-0

© Даніліна І. В., 2016
© Корягін В. О., дизайн обкладинки, 2016
© ТОВ «Видавнича група «Основа», 2016

ЗМІСТ

Урок 1. Казка мудрістю багата (<i>побутові казки</i>)	4
Урок 2. Народні легенди	8
Урок 3. Сторінками народної творчості	12
Урок 4. Міфи Стародавньої Греції	16
Урок 5. Сторінками історії України (<i>за поезіями з книги Олександра Олеся «Княжа Україна»</i>)	20
Урок 6. Козацькому роду нема переводу	24
Урок 7. Без верби й калини нема України (<i>українські легенди про вербу і калину</i>)	28
Урок 8. Державні символи у творах українських поетів	34
Урок 9. Чарівний світ природи у творах Григора Тютюнника	38
Урок 10. Шевченкове слово в віках не старіє	42
Урок 11. Дитячі оповідання Івана Франка	46
Урок 12. Вірші українських поетів для дітей	50
Урок 13. Байки Езопа	54
Урок 14. Казка Г. К. Андерсена «Снігова королева»	58
Урок 15. Школа добрих учинків (<i>за творами Василя Сухомлинського</i>)	62
Урок 16. Майстер веселого цеху — Грицько Бойко	66
Урок 17. Світ дитинства у творах Всеволода Нестайка	72
Додаток	75
Матеріали для копіювання	75
Література та Інтернет-ресурси	112

Дата _____

УРОК 1. КАЗКА МУДРІСТЮ БАГАТА (побутові казки)

Клас _____

Мета: продовжити ознайомлення учнів із народними казками; розширити уявлення школярів про різновиди казок; розвивати читацькі навички; вдосконалювати вміння аналізувати зміст твору, оцінювати вчинки дійових осіб; виховувати любов до рідного слова.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Групова робота

Завдання: розмістити речення в правильному порядку.

1-ша група

Доброго — вчора, сьогодні, щодня!	<i>(Доброго ранку! Доброго дня!</i>
Хай не псується годинник на вежі,	<i>Доброго — вчора, сьогодні, щодня!</i>
Доброго ранку! Доброго дня!	<i>Хай не псується годинник на вежі,</i>
Хай буде все на землі, як належить.	<i>Хай буде все на землі, як належить.)</i>

2-га група

Всіх вас сьогодні я щиро вітаю.	<i>(Сонце — як сонце, літо — як літо,</i>
Дощик — як дощик, діти — як діти.	<i>Дощик — як дощик, діти — як діти.</i>
Кожному дому щастя бажаю.	<i>Кожному дому щастя бажаю.</i>
Сонце — як сонце, літо — як літо,	<i>Всіх вас сьогодні я щиро вітаю.)</i>

3-тя група

Кожна людинка, тваринка, звірок.	<i>(Хай завітає до нас на урок</i>
Хай веселиться вся їхня рідня.	<i>Кожна людинка, тваринка, звірок.</i>
Хай завітає до нас на урок	<i>Хай усміхаються діти щодня.</i>
Хай усміхаються діти щодня.	<i>Хай веселиться вся їхня рідня.)</i>

4-та група

Хай всіх привітно стрічають стежки,	<i>(Хай всіх привітно стрічають стежки,</i>
Там радість і щастя чекають тебе,	<i>Квіти хай квітнуть, співають пташки.</i>
Квіти хай квітнуть, співають пташки.	<i>Там радість і щастя чекають тебе,</i>
Кожна стежинка в майбутнє веде.	<i>Кожна стежинка в майбутнє веде.)</i>

2. Перевірка завдання

— Які побажання ви почули на початку уроку?

3. Слухання аудіозапису пісні «Мої казки» (муз. Лесі Соболевської, сл. Наталії Рудої, виконує Майя Негребецька — альбом «Лети, моя співаночко»)

- Про що розповідається в пісні? *(Про чарівний світ казки)*
- Які казкові герої згадуються у пісні?
- Як ви розумієте слова «книжечка маленька, в ній — схованка чудес»?
- Про яку книгу йдеться?
- Чи є на Землі людина, яка не любила б казок? *(Напевно, немає.)*

4. Хорове читання вірша (запис на дошці)

Світ дивовижний вас вітає!	А ще, звичайно ж, і уважних
Всіх тих, хто вдумливо читає,	Він звеселить і причарує,
І тих, хто любить мандрувати	Окрилить тим, що подарує
Та прагне більше пізнавати.	Казок барвистий хоровод.
Кмітливих, добрих і відважних,	Ми — на шляху у Світ Казок!

III. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ І ЗАВДАНЬ УРОКУ

— Казка — наша улюблениця, адже в ній стільки цікавого!

Казка змалку навчала вас уявляти та мріяти, радіти й сумувати.

Казки — це душа українського народу. Почуті у ранньому дитинстві, вони протягом усього життя супроводжують нас і, безперечно, впливають на світогляд кожного та національну культуру взагалі.

Сьогодні на уроці ми пригадаємо, які бувають казки, та прочитаємо побутову казку «Язиката Хвеська».

IV. СПРИЙМАННЯ Й ЗАСВОЄННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

1. Робота з виставкою книжок

— Прочитайте назви книжок.

— Яка назва книги вам найбільше подобається?

— Хто її автор?

— Які казки ви прочитали?

— Які книги з виставки привернули вашу увагу?

— Які малюнки на обкладинках?

— Чи є серед книжок збірники?

2. Технологія «Мозковий штурм»

— Чого навчає казка? (*Казка вчить сміливості, доброти та інших людських чеснот, але робить це без нудних повчань, просто показує, що може статися, якщо людина поводить погано, не по совісті.*)

3. Розповідь учителя

— Навряд чи знайдеться серед нас хтось, хто не любив би слухати казки, читати їх, мріяти про чарівні речі, казкові пригоди й дива.

У казках завжди перемагають бідні, скривджені, але чесні, розумні і працьовиті герої. Показуючи це, народ ніби говорить, як треба жити насправді, за що боротися, до чого прагнути.

А ще цікаво, що казкові приказки від самого народження йдуть слідом за людиною, збагачуючи та прикрашаючи собою рідну мову. Непомітно для нас самих ми промовляємо: «Ранок вечора мудріший», «Де праця — там і пісня» тощо. І якщо кажуть, що український народ дуже винахідливий, то це завдяки надзвичайно багатій культурі народних казок.

4. Робота за картками

Гра «Слідопити»

— Знайдіть відповідь на запитання словами тексту (*вибіркове читання*). (*Учитель читає початок речення, учні мають відшукати його кінцівку і прочитати.*)

— На які групи можна поділити казки?

- Українські народні казки...
- Герої побутових казок...
- Казки про тварин е...
- Казка — один із жанрів фольклору...
- У чарівних або фантастичних...

Картка

Герої побутових казок — люди, які діють в обставинах, близьких до справжнього життя. Але, потрапляючи у вигадані ситуації, вони виявляють надзвичайні якості: небачену хоробрість, дивовижний розум, нечувану жадібність тощо.

Казки про тварин є найдавнішими, головними героями тут виступають звірі. Звірі в казках часто уособлювали якісь людські типи й риси. Так, Сова — мудра, Баран — упертий, Вовк — часто жорстокий і грубий,

Ведмідь — вайлуватий, неповороткий, Сорока — балакуча, Заєць — боягузливий, Лис — хитрий, Змія — підступна, Осел — упертий.

У чарівних або фантастичних казках діють чарівні сили, чарівні предмети, відбуваються чарівні превтілення. Герої здійснюють дивовижні подвиги, вбивають чудовиськ, дарують людям вогонь і живодайну воду, навчають їх ремесел, рятують від смерті, завжди виходять переможцями, їм допомагають фантастичні добрі істоти. Повторюються магичні цифри «3», «7». У будь-якій чарівній казці відбилися уявлення народу про добро і зло.

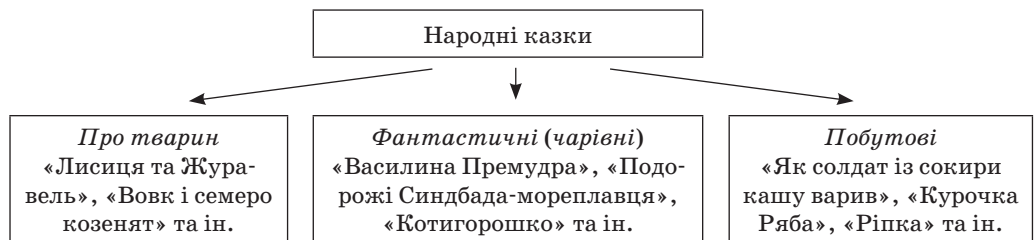
Казка — один із жанрів фольклору, розповідний твір про вигадані, фантастичні події, які сприймаються й переживаються як реальні.

Українські народні казки уславлюють любов українців до волі, сміливість, мудрість, прагнення до справедливості, працьовитість та засуджують рабство, брехню, жорстокість, ледарювання. За такими неписаними моральними законами, відображеними в казках, віками жив наш народ, сподіваючись на остаточно перемогу сил Добра.

— Які жанрові різновиди казок ви знаєте?

- Казки про тварин (*птахів, рослин, комах*);
- чарівні (*їх іноді називають героїчні чи фантастичні*);
- побутові.

5. Складання таблиці «Різновиди казок» (запис на дошці)

6. Фізкультхвилинка для очей

Рухи очними яблуками вправо-вліво, вгору-вниз, за годинниковою і проти годинникової стрілки.

7. Опрацювання казки «Язиката Хвеська»

1) Лексична робота.

Економ — завідуючий поміщицьким господарством, економією.

Панщина — дарова примусова праця покріпачених селян у господарстві поміщика.

Лантух — великий мішок з грубої тканини.

Верша — сплетена з лози риболовна снасть, що має форму лійкоподібної корзини.

Притхнувся — трохи засмердився.

Несповна розуму — дурна.

2) Читання казки учнями «ланцюжком».

3) Бесіда за змістом.

— Чи сподобалася вам казка?

— Яку людину називають язикатою?

— Чому казка має таку назву?

— Як ви розумієте вираз *зadzвонила по всьому селу*?

— Як жили Петро і Хвеська?

— Що знайшов Петро?

— Чому він боявся розказати дружині про свою знахідку?

— Як Петро вирішив відучити жінку багато говорити?

- Прочитайте зачин казки.
- Прочитайте кінцівку.
- Чого вчить ця казка?

8. Фізкультхвилинка «Ведмідь»

Учитель пропонує дітям уявити, як повільно ходить ведмідь, вайлуvато переступаючи з ноги на ногу; як бігає — швиденько й прямо пересувається вперед (*дозволити школярам пробігти від своїх парт до дошки*), як він бурчить.

V. ЗАКРІПЛЕННЯ Й ОСМИСЛЕННЯ ЗНАНЬ

1. Вікторина «Що ми знаємо про казку?»

- Якими словами може розпочинатися казки? (*«Жили-були...», «Був собі...», «Десь-колись...»*)
- Як одним словом називають початок казки? (*Зачин*)
- Де найчастіше відбувається дія казки? (*За тридев'ять земель, у тридесятому царстві...*)
- Які числа часто повторюються в народній казці? (*3, 7, 9...*)
- Окрім дійових осіб у казках діють ще й чарівні предмети. Назвіть їх. (*Килим-літак, клубок, дзеркальце, скатертина-самобранка, цілюща вода, каблучка...*)
- Кого з фантастичних героїв казок ви могли б назвати? (*Мужик, баба, Баба Яга, джин, жар-птиця, Чудо-Юдо ...*)
- А як зазвичай казки завершуються? (*Перемогою добра над злом, здійсненням бажань головного героя...*)
- Які слова ми читаємо в кінці казки? (*«І стали вони жити-поживати та добра наживати», «Ось і казочці кінець, а хто слухав — молодець»*)
- Назвіть різновид казок за елементами: заєць, вовк, ліс, озеро. (*Казки про тварин*)
- Назвіть різновид казок за елементами: меч-кладенець, шапка-невидимка, чоботи-самоходи. (*Фантастичні казки*)
- Назвіть різновид казок за елементами: Щастя, Горе, Правда, Кривда (*побутові казки*).
- Угадайте різновид казок за елементами: відсутність автора, переповідання із вуст в уста. (*Народні казки*)

2. Технологія «Мікрофон»

- Чи подобаються вам казки? Чому?
- Що таке казка?
- На які три великі групи поділяються казки?
- Як ви вважаєте, чи варто вірити в реальність змісту казки? З якою метою народ їх складав?
- Чим приваблюють читача казкові герої?

VI. ПІДСУМОК УРОКУ

- Чого вчить казка?
- Хто автор казок?
- Як казка прийшла до нас?
- Казки про кого або про що запам'ятали найбільше?
- Хто з героїв прочитаних на уроці казок вам сподобався?

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

— Наступний урок позакласного читання проведемо за темою «Народні легенди». Завдання до уроку та список літератури ви знайдете в куточку читача.

Дата _____

УРОК 2. НАРОДНІ ЛЕГЕНДИ

Клас _____

Мета: розширити знання учнів про народні легенди; розвивати зв'язне мовлення, вміння аналізувати, співставляти, порівнювати прочитані твори, оцінювати вчинки дійових осіб; вчити читати за особами; формувати читацький інтерес; виховувати любов до рідного слова, до матері.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

Учитель

Пролунав дзвінок —
Починаємо урок.
Працюватимем старанно,
Щоб почули у кінці,
Що у нашім дружнім класі
Діти — просто молодці.

— Діти, налаштуємось на урок.

Учні (*разом*)

Тепло своїх долоньок
Я друзям віддаю.
Урок новий, цікавий
Я з радістю почну.

II. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Гра «Фотооко»

— Швидко прочитайте слова, намагаючись запам'ятати якомога більше.

Казка	верба	калина	розповідь
символи	значення	уявлення	минуле
минуле	життя	оберіг	місцевість

2. Гра «Склади слово» (*запис на дошці*)

— Прочитайте в рядку кожну третю букву.

О В Л Т П Е Г К Г Щ П Е У Я Н К У Д Ж І И П
(*Легенди*)

3. Гра «Закінчіть речення»

Невеликі за обсягом твори-розповіді, у яких відбилися народні уявлення про виникнення рослин, звірів, птахів, походження імен людей, назв річок, озер, окремих місцевостей, про події минулого та видатних історичних діячів, — це... (*легенди*).

— Пригадайте і назвіть легенди, які ви вже прочитали.

— Легенди не тільки допомагають нам краще пізнати минуле, але й закликають пам'ятати про нього і передавати з покоління в покоління...

Хто знає, береже минуле
І вміє шанувати сучасне,
Лиш той майбутнє
Вивершить прекрасне.

III. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ І ЗАВДАНЬ УРОКУ

— Сьогодні на уроці ми прочитаємо легенди «Як мати стала зозулею», «Материнські сльози».

IV. СПРИЙМАННЯ Й ЗАСВОЄННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

1. Робота з виставкою книжок

- Які книжки представлені на виставці?
- Презентуйте книгу, яку ви читали.

2. Фізкультхвилинка для очей

Горизонтальні рухи очей направо-наліво.

3. Повідомлення вчителя

— *Легенда* — усне народне оповідання про чудову подію, що сприймається як достовірне. На відміну від казок, легенди не мають традиційних початкових і прикінцевих формул. Легенди починаються з викладання змісту і завершуються висновком, повчальним підсумком.

4. Опрацювання легенди «Як мати стала зозулею»

1) Робота над загадкою.

- Хто гнізда свого не має,
Яйця іншим підкладає,
А у лісі в холодку
Все кує «Ку-ку, ку-ку»? (*Зозуля*)

- За якими ознаками здогадались, що йдеться про зозулю?
- Що вам відомо про цю пташку?

2) Лексична робота.

Завинутися — пов'язати хустку.

Одцуратися — триматися осторонь, уникати когось, чого-небудь.

3) Гра «Рибки». Самостійне мовчазне читання легенди учнями.

4) Бесіда за змістом.

- Чи сподобалася вам легенда?
- Які почуття вона у вас викликала?
- Хто є головними персонажами легенди?
- Як ви розумієте вираз *жили вони з риболовлі*?
- Що сталося з батьком?
- Що сталося з матір'ю?
- Про що мама попросила дітей?
- Чи принесли їй води діти? Чому?

5) Гра «Ми — актори». Читання за особами.

- Прочитайте за особами розмову матері з дітьми.

6) Продовження бесіди з елементами вибіркового читання.

- Чим завершилася легенда?
- Чи зрозуміли діти, що накоїли?
- Як ви вважаєте, чи повернеться мама до своїх дітей?

5. Фізкультхвилинка «Комарик»

Школярі виходять із-за парт, спочатку звуками імітують дзижчання комара, потім руками — його політ навколо голови, рук, ніг, ловлять його оплесками. Наприклад: «Комарик над головою» — діти плещуть у долоні над головою; «Комарик біля вуха» і т. д.

6. Опрацювання легенди «Материнські сльози»

1) Робота над загадкою.

- Яскраві пелюстки
І запах пречудовий.

Нам хочеться усім
Побачити їх знову. (Квітка)

— Складіть слово та дізнайтесь назву квітки (запис на дошці).

МРГААРТКІИ

(Маргаритки)

2) **Хорове читання вірша (запис на дошці).**

Запитала в мами Ритка:
«Чому зветься маргаритка
Ця маленька ніжна квітка?
На пелюсточці росинка,
А пелюстка — мов перлинка?».
Каже мама їй: «Дитино,
Слово це прийшло з латини:
Маргарита — це перлина,
А на неї схожа квітка,
Так і зветься — маргаритка».

— Що цікавого про маргаритку ви дізналися з віршика?

3) **Лексична робота.**

Ясир — «бранець», «поневоленний», «раб» — бранці, яких захоплювали турки й татари під час нападів на українські, російські й польські землі.

4) **Читання легенди учнями «ланцюжком».**

5) **Бесіда за змістом.**

- Про що розповідає легенда?
- Які почуття викликала легенда?
- Про які історичні події йдеться у тексті?

7. **Робота над прислів'ями в парах**

— Прочитайте прислів'я та оберіть ті, що передають зміст легенд.

- У дитини заболить пальчик, а в матері — серце.
- Батько і мати — два сонця у хаті.
- Мати одною рукою б'є, а другою гладить.
- Нема цвіту цвітнішого за маківочку, нема роду, ріднішого за матіночку.
- Шануй батька й неньку, то буде тобі скрізь гладенько.
- Хто бабусю має, той потіху знає.
- Як матір кинеш, то і сам загинеш.
- Всюди добре, а біля матері найкраще.
- На сонці тепло, коло матері добре.
- Яка Марія, така й дочка зріє.
- Синові й донці — мама краща сонця.
- Ластівка радіє весні, а дитина — матері.
- Материна молитва з дна моря виймає.
- Щастя й доброту в матері знайду.
— Які прислів'я запам'ятали?

8. **Переказ легенд за вибором**

V. **ЗАКРІПЛЕННЯ Й ОСМИСЛЕННЯ ЗНАТЬ**

1. **Технологія «Мікрофон»**

Цікаво знати, що...

Слов'яни вважали зозулю віщою птицею, символом богині весни Живи, людської долі. Свято богині Живи відзначали під час воскресіння природи. Їй приносили пожертви ті, хто навесні вперше почув голос зозулі.

Уважали, що сам бог чи богиня в образі зозулі літає лісами і віщує роки. Зозулю запитували, скільки літ житиме та чи інша людина, скільки матиме дітей тощо. А після того, скільки разів вона «накує», робили висновки про тривалість того, про що запитували. Тому зозуля пов'язана з богинею Долі. Про це говорить українська приказка: «Зозулечка кувала, літечка казала».

Кування зозулі поблизу хати віщувало весілля, особливо, якщо вона сяде на калину.

У перекладі з грецької маргаритка — перлинка. За переказом, на маргаритки перетворювалися річкові перлини з розірваного намиста Любави, коли вона кинулася до свого нареченого Садко.

2. Дослідницько-пошукові завдання

- Визначте жанр прочитаних творів. Обґрунтуйте своє твердження.
- Придумайте інші заголовки до легенд.
- Знайдіть у тексті легенди «Як мати стала зозулею» епізод, що розповідає про те, як діти бігли за пташкою.
- Знайдіть у тексті легенди «Материнські сльози» епізод, що розповідає про те, як мати бігла за третім сином.
- Які особливі почуття в легендах викликають ці епізоди?
- Визначте тему та головну думку творів.
- Який урок мудрості дають ці легенди?

VI. ПІДСУМОК УРОКУ

- Що таке легенда?
- Що вам найбільше сподобалося у легендах?
- Над чим вони вас змусили замислитися?
- Що таке легенда?
- Про яких людей склали легенди?

Технологія «Мікрофон»

Учням пропонують закінчити речення: «Найцікавішим на уроці для мене було те...».

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

— Наступний урок позакласного читання проведемо за темою «Сторінками народної творчості». Завдання до уроку та список літератури ви знайдете в куточку читача.